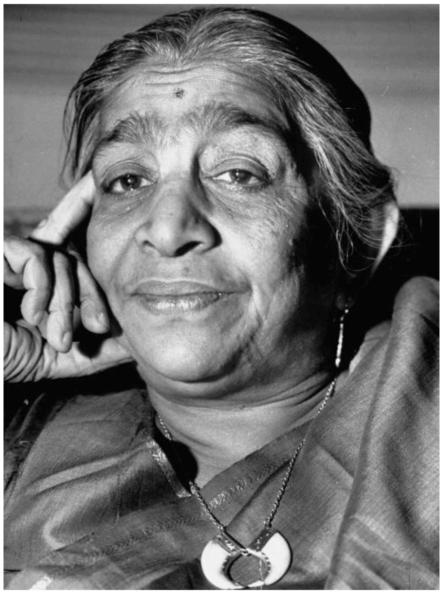

मी ‘सरोजिनी नायडू’ बोलतेय!

मी सरोजिनी नायडू.

काही जण मला “भारताची कोकिळा” म्हणतात. पण मी आधी एक मुलगी होते — जिच्या मनात प्रश्न होते, बंड होतं, आणि कवितेचं गाणं होतं.

मी हैदराबादला जन्मले. माझे वडील विद्वान, आई कवयित्री. घरात विद्वत्ता होती, संगीत होतं, विचार होते. तेराव्या वर्षी मी १३०० ओळींची कविता लिहिली. डॉक्टरांनी विश्रांती घ्या, पुस्तकाला हात लावू नका असं सांगितलं होतं. पण मी ठरवलं — मला थांबवायचं? मग बघाच!

माझ्या आयुष्यात प्रेम आलं — डॉ. गोविंदराजुलू नायडू. आमच्या जाती वेगळ्या होत्या. विरोध झाला. पण मी ठाम होते. आम्ही ‘विशेष विवाह कायदा’ अंतर्गत लग्न केलं. निर्णय माझा होता — आणि मी तो निर्भयपणे घेतला.

इंग्लंडला गेले, किंग्ज कॉलेज आणि गर्टन कॉलेजमध्ये शिकले. तिथे एका समीक्षकाने सांगितलं — “तुझ्या कवितेत तुझा देश नाही.” त्या एका वाक्यानं माझी दिशा बदलली. मग माझ्या कवितेत भारत उमटला — त्याची माती, त्याची माणसं, त्याचं दु:ख आणि त्याचं स्वप्न.

माझी भेट झाली महात्मा गांधी यांच्याशी.

मी त्यांना कधी कधी “मिकी माऊस” म्हणत असे! हो, आणि ते खळखळून हसत. आमचं नातं केवळ राजकीय नव्हतं — ते आई-लेकीसारखं होतं. चळवळीच्या ताणात माझे विनोद त्यांना हलकं करत.

असहकार, मिठाचा सत्याग्रह, होमरूल — प्रत्येक आंदोलनात मी होते. पाच वेळा तुरुंगवास भोगला. पण भीती नव्हती. कारण माझ्या मनात मातृभूमी होती.

१९२५ साली मला काँग्रेसच्या कानपूर अधिवेशनाचं अध्यक्षपद मिळालं. त्या पदावर पोहोचणारी मी पहिली भारतीय महिला होते. तो माझा सन्मान नव्हता — तो भारतीय स्त्रीच्या क्षमतेचा स्वीकार होता.

स्त्रियांच्या मताधिकारासाठी मी सातत्याने आवाज उठवला. मी ठामपणे म्हणाले — “नागरिकत्वाच्या हक्कांत ‘पुरुष’ हा शब्द असेल, तर ‘स्त्री’ हाही असायलाच हवा.”

स्त्रियांना केवळ त्या स्त्रिया आहेत म्हणून अपात्र ठरवू नका — ही माझी भूमिका होती.

मी भारतमातेवर प्रेम केलं. पण माझं प्रेम संकुचित नव्हतं. मला वाटत होतं — आपण केवळ भारतीय नाही, आपण जगाचे नागरिक आहोत. मानवतेचं भान हे राष्ट्रप्रेमापेक्षा मोठं असायला हवं.

फाळणीच्या काळात मन विदीर्ण झालं. दोन देश झाले. तरीही मी दोन्ही देशांच्या जनतेच्या सुखासाठी प्रार्थना केली.

१९४६ साली मी संविधानसभेत गेले. पण लवकरच मला उत्तर प्रदेशच्या राज्यपालपदी नेमलं गेलं. मी हसत म्हणाले — “तुम्ही एका जंगली पक्षाला पिंजऱ्यात ठेवत आहात.” कारण माझं मन उडणाऱ्या पक्ष्यासारखं होतं — स्वच्छंद, मुक्त.

२ मार्च १९४९ रोजी माझा प्रवास थांबला. स्वातंत्र्य मी पाहिलं. पण संविधान पूर्ण होण्याआधीच मी निघून गेले.

आज जर तुम्ही मला आठवत असाल, तर केवळ कवयित्री म्हणून नव्हे — तर एका स्त्री म्हणून आठवा जिने प्रेम केलं, बंड केलं, हसली, लढली, आणि गात गात स्वातंत्र्याच्या स्वप्नासाठी जगली.

मी सरोजिनी. भारताची कोकिळा — पण सर्वांत आधी, भारताची कन्या.